

فعالیت‌های شورای پژوهش‌های علمی کشور و برنامه پنجاه دوم

رضا مکنون

عضو هیئت علمی دانشگاه صنعتی امیرکبیر
دبیر شورای پژوهش‌های علمی کشور

مقدمه

شورای پژوهش‌های علمی کشور طبق مصوبه مورخ بیست و سوم و سی‌ام آبان هزار و سیصد و شصت و هشت شورای عالی انقلاب فرهنگی^۱ با ترکیب جدید و به ریاست معاون اول رئیس‌جمهور، دوره نوبین فعالیت‌های خویش را آغاز کرد. وظایف زیر به عهده شورا گذاشته شد:

– تدوین سیاست‌های اجرایی پژوهشی کشور بر اساس مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی و برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور با توجه به نظرات فرهنگستان‌های کشور؛

– تهیه طرح نظام تحقیقاتی کشور و پیشنهاد آن به مراجع ذیربط برای تصویب؛

– ایجاد هماهنگی در برنامه‌های پژوهشی کشور؛

– نظارت بر کیفیت انجام تحقیقات در کشور و پیشنهاد اقدامات مناسب برای ارتقای آن؛

– فراهم کردن موجبات تشویق و حمایت از پژوهشگران از جمله تأسیس صندوق حمایت از محققان؛

تبصره: صندوق مزبور بر طبق آیین‌نامه‌ای که شورای پژوهش‌های علمی کشور تهیه می‌کند، زیر نظر رئیس شورا اداره می‌شود.

– تنظیم کردن سیاست‌های موجود در خصوص ارتباط مؤسسه و مراکز تحقیقاتی در کشورهای دیگر و کمک به توسعه مبادلات علمی و تحقیقاتی داخل و خارج؛

– بررسی موانع تحقیق در همه زمینه‌ها با همکاری مراکز آموزش عالی و تحقیقاتی و اقدام برای رفع آنها از طریق مناسب؛

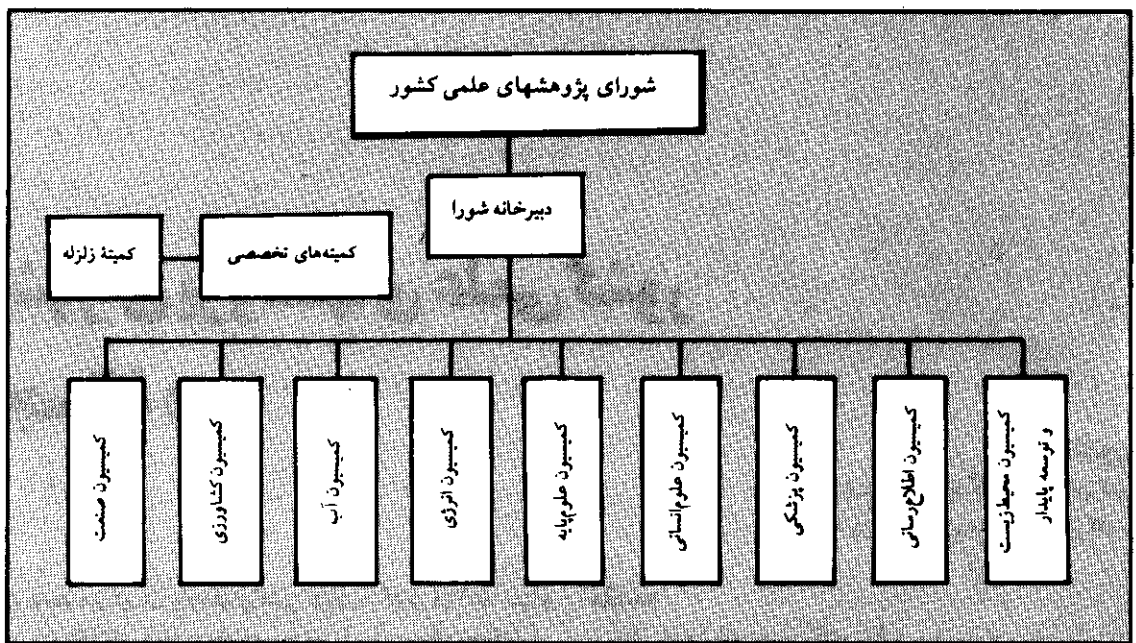
– تعیین اولویت‌ها برای تأسیس مراکز تحقیقاتی در کشور (در چهارچوب مقررات مصوب) در زمینه‌های بنیادی و کاربردی و کمک به تأسیس مراکز تحقیقاتی از طریق مراجع ذیربط؛

– تدوین سیاست‌های توزیع اعتبارات در بخش‌های اصلی تحقیقات کشور و تدوین سیاست‌های کمک به مؤسسات دولتی و غیردولتی و پیشنهاد اعتبار لازم برای انجام تحقیقات به مراجع ذیربط؛

– تلاش برای به‌کار گرفته شدن نتایج تحقیقات و ترویج کاربرد یافته‌های تحقیقاتی؛

□ مقاله‌ای که از نظران می‌گذرد توسط دبیر شورای پژوهش‌های علمی کشور به نگارش درآمده است و ضمن آن به اهداف، تاریخچه و اهم فعالیت‌های شورا و بخصوص به نقش آن در جایگاه تحقیقات در برنامه دوم اشاره دارد.

تحقیقاتی به عهده دارد. همچنین حضور مسئولان تحقیقاتی سازمانهای مختلف در یک مجموعه، مقدمه هماهنگی و تفاهم بیشتر در برنامه‌های آنان است. شکل‌گیری کمیسیونها، انعطاف‌پذیر است و به تناسب نیازهای کشور برای تشکیل و اصلاح ساختار آنان اقدام می‌شود. رؤس برخی از فعالیتهای شورای پژوهش‌های علمی کشور به شرح زیر است:

۱. تهیه ساختار نظام تحقیقاتی کشور

ساختار نظام تحقیقاتی کشور در تاریخ ۷۱/۱/۲۶ به تصویب نهایی شورا رسیده است.^۳ در فصل اول ساختار نظام تحقیقاتی کشور، مفاهیم و تعاریف مربوط به عناصر اصلی تحقیقات شامل: نظام تحقیقاتی، سیاست تحقیقاتی، برنامه‌ریزی تحقیقاتی، نظارت و ارزیابی، تحقیق و توسعه، تحقیق بنیادی، تحقیق بنیادی محض، تحقیق بنیادی راهبردی، تحقیق کاربردی، تحقیق توسعه‌ای (توسعه تجربی)، خدمات علمی و فنی مشخص و تدوین شده است. در فصل دوم، آرمانها و هدفهای تحقیقاتی، راهبردها و سیاستها، در نظام تحقیقاتی کشور بیان شده است. در فصل سوم، سازمان تحقیقاتی کشور بیان شده است که ویژگیهای آن تمرکز در سیاستگذاری، عدم تمرکز در امور اجرایی، تخصصی کردن سازمان تحقیقات، نظارت و ارزیابی در سطوح مختلف و پویایی سازمان تحقیقات است. وظایف عمده نظام تحقیقات که شامل سیاستگذاری، برنامه‌ریزی، هماهنگی، نظارت، تخصیص اعتبارات مالی، برنامه‌ریزی اجرایی و اجراست، فهرست شده و برای هر کدام مراجعی در سطوح مختلف کشور تعیین شده است. ساختار نظام تحقیقاتی کشور، تصویری یکپارچه و جامع از تمامی فعالیتهای مربوط به تحقیقات را عرضه می‌دارد و برای هر

تعیین تعداد و نوع تخصص پژوهندگان مورد نیاز در مؤسسات پژوهشی کشور و ابلاغ آن به مراجع زیربط برای تأمین آن نیازها. با توجه به شرح وظایف مصوب شورای پژوهش‌های علمی کشور، وظیفه اصلی شورا تدوین سیاستها و برنامه‌ریزی اجرایی و هماهنگی بین فعالیتهای تحقیقاتی کشور است. شورا دارای اختیارات اجرایی نیست و برای تحقق برنامه‌ها و مصوبات آن، همکاری سازمانها و وزارتخانه‌های مرتبط با برنامه‌ریزی کشور (سازمان برنامه و بودجه) و تحقیقات (وزارتخانه‌های فرهنگ و آموزش عالی، بهداشت درمان و آموزش پزشکی) و سایر سازمانهای اجرایی ضروری است.

شورا برای انجام وظایف خویش علاوه بر دبیرخانه اقدام به تأسیس کمیسیونهای تخصصی متشکل از محققان و مسئولین تحقیقات در هر بخش کرده است.

کمیسیونهای شورا عبارت‌اند از: پزشکی، صنعت، آب، انرژی، کشاورزی، علوم پایه، علوم انسانی، اطلاع‌رسانی و کمیته زلزله. با توجه به گسترده شدن فعالیتهای علوم انسانی، اخیراً کمیسیون علوم انسانی به سه کمیسیون ادبیات، فلسفه و تاریخ؛ اقتصاد، بازرگانی و مدیریت؛ علوم اجتماعی و علوم تربیتی تقسیم گردید.^۲ همچنین با توجه به اهمیت روزافزون مسائل محیط‌زیست و توسعه پایدار، کمیسیونی به همین نام متشکل از رؤسای کمیسیونها نیز ایجاد شده است. شورا همچنین دارای کمیسیونی به نام کمیسیون خاص برای بررسی امور عمومی تحقیقات است.

مجموع محققان و مسئولان تحقیقاتی کشور که در کمیسیونها فعالیت دارند پیش از ۱۷۰ نفر است. شورا همچنین طرحها و برنامه‌های مطالعاتی مربوط به تحقیقات را از طریق همکاری محققان، سازمانها و وزارتخانه‌ها انجام می‌دهد.

ساختار کمیسیونهای تخصصی شورا به صورتی است که محل تجمع محققان و مسئولان اجرایی و تحقیقاتی کشور بوده است و نقش مهمی در نزدیک کردن دو بخش اجرایی و

بخش از نظام، وظایفی را متصور می‌شود. با توجه به اینکه بخشهای نظام تحقیقات در وزارتخانه‌ها و سازمانهای مختلف کشور پراکنده هستند، ضمانت تحقق اهداف نظام منوط به اجرای وظایف در هر بخش و ارتباط منسجم بخشهای مختلف با یکدیگر است. به نظر می‌رسد تحقق برخی از فعالیتها نیاز به فراهم کردن محملهای قانونی خواهد داشت.

۲. گزارش ملی تحقیقات کشور در سال ۱۳۷۱

شورای پژوهشهای علمی کشور در سال ۱۳۷۲، به تهیه گزارش ملی تحقیقات کشور برای سال ۱۳۷۱ اقدام کرد. جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات و آمار جامع مربوط به بخش تحقیقات کشور و ایجاد پایگاه اطلاعاتی برای محققان کشور به عنوان هدف اصلی گزارش تعیین شده بود.

گزارش ملی تحقیقات در شش فصل تدوین شده است که مؤسسات تحقیقاتی، کارکنان علمی و فنی، هزینه‌های تحقیقاتی، منابع اطلاعاتی و فعالیتهای علمی و فنی را شامل می‌شود. در پایان گزارش، جمع‌بندی و مقایسه برخی از شاخصهای تحقیقاتی با سایر کشورها به عمل آمده است.

محققان کشور طبق تعاریف استاندارد بین‌المللی ۲۸۵ نفر به ازای یک میلیون نفر جمعیت برآورد شده است که نسبت به تخمین قبلی (۱۰۰ نفر به ازای یک میلیون نفر جمعیت) افزایش چشمگیری را نشان می‌دهد. تعداد کل پژوهشگران ۱۶۵۵۹ نفر عنوان شده است که ۸۸۵۰ نفر آنان دانشجویان کارشناسی ارشد

و دکترا و در حال گذاراندن پایان‌نامه‌های خویش هستند. مجموعه کارکنان علمی و فنی (از جمله پژوهشگران) ۳۶۸۸۲ نفر گزارش شده است و بیش از ۹۰ درصد پژوهشگران در بخشهای دولتی فعالیت می‌کنند.

پروژه‌های پایان‌یافته در سال ۱۳۷۱ برابر ۶۷۳۲ عنوان ذکر شده است که در ۳۱۶ مؤسسه تحقیقاتی انجام گرفته‌اند و قسمت اعظم آنان (۵۴۰۷ عدد) جزء تحقیقات کاربردی هستند. از مجموع ۸۴۰۱ مقاله که پژوهشگران در مجلات و گردهماییها عرضه کرده‌اند، قسمت مهمی در مجلات علمی فارسی و لاتین (۶۲۳۲) و بقیه در گردهماییها عرضه شده است. مجموعه هزینه‌های تحقیقاتی کشور در سال ۱۳۷۱ برابر ۲۱۹/۷ میلیارد ریال گزارش شده است که ۹۸/۹ درصد آن مربوط به سازمانهای دولتی و ۱/۱ درصد مربوط به مؤسسات غیردولتی است. همچنین ۳۵/۹ درصد اعتبارات، هزینه‌های جاری و ۶۴/۱ درصد هزینه‌های عمرانی ذکر شده است.

گزارش ملی تحقیقات برای سال ۱۳۷۲ نیز با پوشش وسیع‌تر تهیه شده که در دست انتشار است و شورا در نظر دارد هر ساله گزارش ملی تحقیقات کشور را تهیه کند.

گزارش ملی تحقیقات کشور از فعالیتهای اساسی شورا محسوب می‌شود و پایه آمار و اطلاعات تحقیقات کشور به حساب می‌آید. در فاصله انتشار گزارش ملی تحقیقات سال ۱۳۷۱ کشور تاکنون نقد و بررسیهای متعددی درباره آن به عمل آمده است و توسعه و تکمیل آن مبنای آمار پایه تحقیقات بوده و کمک مهمی به تصمیم‌گیران کشور خواهد کرد.

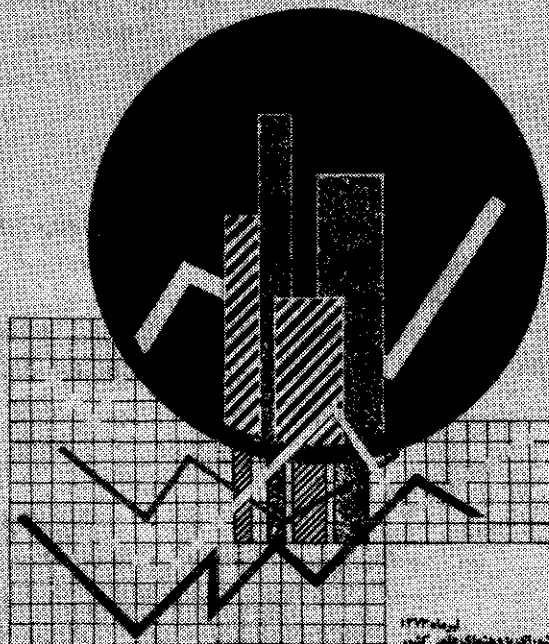
۳. اولویتهای تحقیقاتی کشور

شورای پژوهشهای علمی کشور در راستای تحقق یکی از اهداف شورا اقدام به تهیه گزارش اولویتهای تحقیقاتی کشور کرد. گزارش نهایی در تاریخ تیرماه ۱۳۷۳ منتشر شد.

اولویتهای تحقیقاتی کشور در ۷ زمینه شامل: آب، انرژی، علوم پزشکی، علوم انسانی، علوم پایه، صنعت و کشاورزی تدوین و ارائه شد. تدوین اولویتهای زیرنظر کمیسیونهای شورا که متشکل از محققان و مسئولان تحقیقاتی و اجرایی کشور در هر زمینه هستند صورت گرفته است. کمیسیونهای تخصصی با توجه به ماهیت هر رشته روشهای متفاوتی را برای تدوین اولویتهای تحقیقاتی به کار گرفته‌اند که اهم آنان تعیین شاخصها، تعیین وزن هر شاخص و چگونگی امتیاز دادن به شاخصهاست. اولویتهای تعیین شده برخی به صورت زمینه علمی و برخی به صورت عنوان طرح هستند و مجموعاً بیش از چند صد زمینه علمی را مطرح می‌کنند.

اولویتهای تحقیقاتی کشور از عناصر مهم در شکل دادن به فعالیتهای تحقیقاتی کشور محسوب می‌شود. گزارش تهیه شده شروعی برای کارهای اساسی در این زمینه است. با توجه به اینکه اولویتهای تحقیقاتی تابع سیاستها و استراتژی کلی کشور است، تدوین استراتژیهای کل کشور مقدم بر تدوین نهایی اولویتهای تحقیقاتی خواهد بود. از نظر روش کار نیز تدوین الگویی برای انتخاب اولویتهای میان‌بخشی و همچنین الگوی جداگانه‌ای برای تعیین اولویتهای درون‌بخشی الزامی است. بر اساس اولویتهای تحقیقاتی تعیین شده و امکانات کشور در

اولویتهای تحقیقاتی کشور

شورای پژوهشهای علمی کشور
تیرماه ۱۳۷۳

برنامه پنجساله دوم می‌توان اولویتهای پنجساله را به صورت دقیق تعیین کرد و سپس با ابزارهای حمایتی و تشویقی، فعالیتهای تحقیقاتی کشور را به سوی اولویتهای تحقیقاتی پنجساله هدایت نمود.

۴. تلفیق برنامه تحقیقات پنجساله دوم

با تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی^۶، شورای پژوهشهای علمی کشور مسئول تلفیق برنامه تحقیقات پنجساله دوم کشور شد. کمیسیونی از طرف شورا با هماهنگی نمایندگان کمیسیونهای تخصصی و هماهنگی با شوراهای بخشی اقدام به تلفیق برنامههای تحقیقات کشور کرد. با توجه به نظر سازمان برنامه و بودجه در خصوص منظورکردن برنامههای هر رشته تحقیقاتی در بخش مربوط به خویش، در نهایت، رئوس برنامههای حمایتی تحقیقاتی در برنامه پیشنهادی دولت به مجلس شورای اسلامی منظور گردید.^۷

برخی از خط مشیهای اساسی پیشنهادی در برنامه عبارتند از: ارتباط مناسب میان تولید و تحقیقات کاربردی و توسعه‌ای، جهت دادن کامل به تحقیقات کاربردی برای رفع نیازهای توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، هدایت مراکز تحقیقاتی به انجام تحقیقات اولویت دار کشور، افزایش مشارکت مردم در تحقیقات، تقویت نقش محوری تحقیقات در تصمیمات اجرایی کشور، حمایت از تحقیقات آزاد به منظور تقویت بنیه تحقیقاتی کشور، و گسترش مناسب پژوهشهای بنیادی و کاربردی در دانشگاهها و مؤسسات پژوهشی.

یکی از اهداف کمی برنامه، افزایش سهم هزینههای تحقیقاتی کشور به ۲ درصد تولید ناخالص داخلی در سال ۱۳۷۷ است که ۵۰ درصد آن باید از محل درآمدهای عمومی کشور تأمین شود. برای تحقق اهداف برنامه، اقدامات اجرایی در بخشهای مختلف پیشنهاد شده است.

سهم برنامههای تحقیقات در برنامههای توسعه اقتصادی، اجتماعی کشورها بسیار مهم است. در ایران علیرغم دو دوره برنامه‌ریزی پنجساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جایگاه و موقعیت بخش یا سهم تحقیقات روشن نیست و معمولاً به مجموعه‌ای از رهنمودها برای هدایت تحقیقات ختم می‌شود. با توجه به اهمیتی که برنامههای پنجساله کشور در شکل‌گیری آینده جامعه دارد، ضروری است سیاستها و برنامههای تحقیقاتی نیز در همین مجموعه به طور کامل و با ضمانت کافی منظور شود.

۵. تدوین عناوین فعالیتهای شورای پژوهشهای علمی کشور

به منظور تدوین فعالیتهای آینده شورا، مجموعه طرحها و برنامه‌ها که توسط شورا و کمیسیونهای وابسته به آن باید مورد بررسی قرار گیرد تهیه و در ۲۹ دیماه ۱۳۷۲ به تصویب شورا رسید.^۸

عناوین فعالیتهای شورا در ۱۲ بخش تدوین شده که عبارتند از: محقق (۵ برنامه) تجهیزات (۵ برنامه)، منابع اطلاعات (۴ برنامه) تشکیلات، مدیریت و ساختار تحقیقاتی کشور (۱۳ برنامه)، موضوعهای تحقیقاتی (۴ برنامه) عرضه

نتایج تحقیقات (۲ برنامه)، صندوق حمایت از محققان، ارتباط فعالیتهای تحقیقاتی داخل و خارج کشور، تعیین ضوابط انتقال تکنولوژی، فصلنامه علمی و پژوهشی، بررسی و پیشنهاد تدوین اصول سیاستهای استراتژی توسعه کشور (۴ برنامه). علاوه بر آن کمیسیونهای تخصصی وابسته به شورا نیز برنامههای اختصاصی ارائه داده‌اند.

۶. برنامه‌ها و فعالیتهای انجام شده و در دست اقدام کمیسیونهای تخصصی^۹

کمیسیون آب
روشهای ارتقای سطح کیفی و کمی اطلاعات پایه منابع آب در سطح کشور، بررسی نظام اطلاع‌رسانی در زمینه آب، تشکیلات و سازماندهی مدیریت آب در کشور، بررسی مسائل رودخانه‌های مرزی، تعیین اولویت تأسیس مراکز تحقیقاتی آب، انتخاب دو سالانه مقالات نمونه علوم و فنون آب در کشور، جمع‌آوری و انتشار عناوین پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد آب در کشور، بررسی سمینار علمی در زمینه آب از سال ۱۳۶۶ تا ۱۳۷۱.

کمیسیون انرژی

بررسی ضرورت تأسیس مرکز مطالعات انرژی در کشور، برگزاری دوره فشرده مدل‌های انرژی، مشارکت در سمینار مسائل انرژی در کشورهای آسیای میانه، بررسی طرحهای ارسالی در زمینه مراکز تحقیقاتی انرژی، توسعه پایگاه اطلاعاتی تحقیقات انرژی، توسعه مدل برنامه‌ریزی تحقیقات انرژی، گزارش ملی تحقیقات انرژی و راهبردهای تحقیقاتی انرژی کشور.

کمیسیون پزشکی

تدوین نامه تأسیس مراکز تحقیقاتی پزشکی، جمع‌آوری طرحهای تحقیقاتی دانشگاههای علوم پزشکی، حمایت از کارگاههای روش تحقیق، تدوین اساسنامه جشنواره رازی، بررسی وضعیت تحقیقات پزشکی کشور، مطالعات و ارائه راه‌حلهای مناسب بررسی رفع تنگناهای تحقیقاتی.

کمیسیون صنعت

تدوین برنامه جامع تحقیقاتی کشور در بخش صنعت، بررسی کارشناسی بودجه‌های تحقیقات صنعتی، بررسی راههای مطلوب همکاری دانشگاه و صنعت، سازماندهی ارزیابی کیفیت اجرای تحقیقات صنعتی، تدوین سیاستهای مناسب برای تشویق بخش خصوصی در تحقیقات صنعتی، تدوین اولویتهای اخذ دانش فنی، تدوین اولویت تأسیس مراکز تحقیقاتی، تدوین چهارچوب نظارت بر تحقیقات.

کمیسیون علوم انسانی

بررسی سهم تحقیقات علوم انسانی در برنامه دوم توسعه اقتصادی - اجتماعی، ارزیابی سمینارها و کنفرانسهای علوم انسانی، بررسی طرحهای تحقیقاتی ارائه شده از طرف سازمانها و وزارتخانه‌ها، تشویق و همکاری با دانشگاهها برای برگزاری کارگاه آموزشی شیوه تحقیق.

کمیسیون علوم پایه

بررسی چگونگی هماهنگی فعالیتهای گروه علوم پایه فرهنگستان علوم، گروه علوم پایه وزارت فرهنگ و آموزش عالی و کمیسیون علوم پایه شورای پژوهشهای علمی، بررسی تجهیزات آزمایشگاهی علوم پایه در کشور (فیزیک)، بررسی آماری بودجه‌های تحقیقاتی علوم پایه کشور، بررسی و پیشنهاد راههای استفاده بهینه از تجهیزات آزمایشگاهی، بررسی اولویت تأسیس مراکز تحقیقاتی علوم پایه، گزارش ملی علوم پایه.

کمیسیون کشاورزی

بررسی وضعیت کلی تحقیقات در بخش کشاورزی، بررسی تأسیس دانشگاههای علوم کشاورزی، روشهای استفاده بهینه از پروژه‌های دانشجویی، بررسی و تدوین دلایل اصلی محوریت بخش کشاورزی در توسعه، بررسی و علت‌یابی موانع تحقیقات، بررسی تجربیات سایر کشورها در زمینه سازماندهی و سیاستگذاری تحقیقات کشاورزی.

کمیسیون اطلاع‌رسانی

بررسی وضع نشر در ایران، بررسی برنامه‌های ارائه شده در رشته‌های اطلاع‌رسانی، بررسی وضع موجود اطلاع‌رسانی در کشور، بررسی روش استاندارد کردن فعالیتهای اطلاع‌رسانی، پیشنهاد طرح جامع بانکهای اطلاعاتی کشور، پیشنهاد اصطلاحنامه اطلاع‌رسانی.

فعالیتهای کمیسیونهای تخصصی متنوع است و در چهارچوب وظایف شورا و همچنین فعالیتهای هماهنگی مربوط به رشته خویش اقدام می‌کنند. بافت کمیسیونها که ترکیبی از محققان و مسئولان اجرایی و تحقیقاتی است بستر مناسبی برای نزدیک کردن برنامه‌های تحقیقاتی به برنامه‌های اجرایی کشور است.

ضروری است عملکرد و دستاوردهای کمیسیونها به‌طور گسترده‌تری در معرض افکار صاحب‌نظران و تصمیم‌گیران قرار گیرد.

۷. انتشارات شورای پژوهشهای علمی کشور

نتایج فعالیتها و طرحهای شورای پژوهشهای علمی کشور از طریق نشریات زیر در اختیار همگان قرار می‌گیرد.

مجله رهیافت

مجله رهیافت که از سال ۱۳۷۰ با عنوان فصلنامه سیاست علمی و پژوهشی منتشر شده است، از سال ۱۳۷۳ با مجوز رسمی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با نام رهیافت منتشر می‌شود. مجله رهیافت علاوه بر ارائه فعالیتهای شورا، نسبت به عرضه مطالب علمی در زمینه تحقیقات نیز اقدام می‌کند.

بولتن کمیسیون

کمیسیونهای تخصصی شورا با توجه به گسترده بودن فعالیتهای خویش نسبت به چاپ بولتنهای تخصصی اقدام می‌کنند. در حال حاضر کمیسیونهای آب، صنعت، کشاورزی، پزشکی و اطلاع‌رسانی دارای بولتنهای تخصصی هستند.

انتشارات ویژه

مجموعه‌های ویژه که تا به حال منتشر شده است عبارت‌اند از: ساختار نظام تحقیقاتی کشور، عناوین فعالیتهای شورای پژوهشهای علمی کشور و کمیسیون خاص، اولویتهای تحقیقاتی کشور، گزارش ملی تحقیقات کشور (۱۳۷۱)، بولتن دانش فنی.

انتشارات، محل انتقال افکار و نظرات و جمع‌بندیهای شورا و

کمیسیونهای آن در جامعه خواهد بود. ضرورت دارد محققان، مسئولان اجرایی و تصمیم‌گیران در بخش تحقیقات کشور به‌صورت جامع و دقیق در جریان برنامه‌ها و طرحها قرار گیرند. تدوین سیستم اطلاع‌رسانی از نتایج فعالیتهای به همراه گزارش مکتوب در کتابخانه‌ها و مراکز علمی کشور می‌تواند مؤثر و مفید باشد.

منابع

۱. مجمعه مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی، جلد دوم ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲.
۲. آئین‌نامه تشکیل کمیسیونهای بخشی وابسته به شورای پژوهشهای علمی کشور، مصوب جلسه ۲۶ شورا مورخ ۶۹/۷/۱۱.
۳. ساختار نظام تحقیقاتی کشور، شورای پژوهشهای علمی کشور، فروردین ۱۳۷۱.
۴. گزارش ملی تحقیقات (سال ۱۳۷۱)، ویژه‌نامه فصلنامه سیاست علمی و پژوهشی، زمستان ۱۳۷۲.
۵. اولویتهای تحقیقاتی کشور، شورای پژوهشهای علمی کشور، تیر ماه ۱۳۷۳.
۶. مصوبه مورخ ۷۱/۱۰/۲۲ شورای عالی انقلاب فرهنگی در مورد تلفیق برنامه‌های تحقیقاتی بخشهای مختلف برنامه پنجساله دوم.
۷. برنامه پیشنهادی پنجساله دوم اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۷۲.
۸. عناوین فعالیتهای شورای پژوهشهای علمی کشور و کمیسیون خاص، شورای پژوهشهای علمی کشور، اسفند ۱۳۷۲.